

Σημείωση: Όπου «παρατηρήσιμα» αντικαταστήστε με «παρατηρούμενα» σε όλη την έκταση του λήμματος που ακολουθεί.

A.M.

πρόβλημα της ενικής περίπτωσης. Βλ. ΠΙΘΑΝΟΤΗΤΑ, ΤΑΣΗ.

πρόβλημα της επαγωγής [problem of induction].

Πρωτοδιατυπωμένο από τον Hume, αυτό το πρόβλημα αφορά στη λογική βάση των συναγωγών από παρατηρούμενα γεγονότα σε μη παρατηρούμενα. Παρ' όλο που η συζήτηση συχνά εστιάζεται στις προβλέψεις μελλοντικών γεγονότων (λόγου χάριν, σε μια ηλιακή έκλειψη), η ερώτηση εφαρμόζεται, επίσης, σε συναγωγές για παρελθόντα γεγονότα (λόγου χάριν, στην εξαφάνιση των δεινοσαύρων) και σε παροντικά γεγονότα πέρα από το εύρος της άμεσης παρατήρησης (λόγου χάριν, σε κινήσεις των πλανητών κατά τη διάρκεια της ημέρας). Πολύ πριν από τον Hume, οι αρχαίοι σκεπτικοί είχαν αναγνωρίσει ότι τέτοιες συναγωγές δεν μπορούν να γίνουν με *βεβαιότητα*. Συνειδητοποίησαν ότι δεν υπάρχει αποδεικτική (παραγωγική) συναγωγή από το παρελθόν και το παρόν στο μέλλον. Ο Hume, ωστόσο, έθεσε μια μεγαλύτερη δυσκολία: Είμαστε δικαιολογημένοι να τοποθετούμε *οποιοδήποτε* βαθμό εμπιστοσύνης στα αποτελέσματα αυτών των συναγωγών; Το ερώτημά του αφορά στο αν υπάρχει κάποιος τύπος μη αποδεικτικής ή επαγωγικής συναγωγής στον οποίο είμαστε δικαιολογημένοι να δείχνουμε εμπιστοσύνη.

Σύμφωνα με τον Hume, οι συναγωγές μας από τα παρατηρήσιμα στα μη παρατηρήσιμα βασίζονται σε κανονικότητες που βρίσκουμε στη φύση. Πιστεύουμε, λόγου χάριν, ότι η Γη, ο Ήλιος και η Σελήνη κινούνται σε κανονικά πρότυπα (σύμφωνα με τη νευτώνεια μηχανική) και σε τούτη τη βάση οι αστρονόμοι προβλέπουν ηλιακές ή σεληνιακές εκλείψεις. Ο Hume σημειώνει, ωστόσο, ότι όλα τα τεκμήρια για αυτές τις ομοιομορφίες συνίστανται σε παρελθούσες και παροντικές εμπειρίες· εφαρμόζοντας αυτές τις ομοιομορφίες στη μελλοντική συμπεριφορά αυτών των σωμάτων, κάνουμε μια συναγωγή από τα παρατηρήσιμα στοιχεία στα μη παρατηρήσιμα. Αυτό το σημείο ισχύει γενικά. Οποτεδήποτε κάνουμε συναγωγές από τα παρατηρήσιμα στοιχεία στα μη παρατηρήσιμα βασίζομαστε στην ομοιομορφία της φύσης. Βάση της πεποιθησής μας ότι η φύση είναι λογικά ομοιόμορφη είναι η εμπειρία μιας τέτοιας ομοιόμορφης στο παρελθόν. Αν συνάγουμε ότι η φύση θα συνεχίσει να είναι ομοιόμορφη στο μέλλον, κάνουμε μια συνα-

γωγή από τα παρατηρήσιμα στοιχεία στα μη παρατηρήσιμα – ακριβώς το είδος της συναγωγής για την οποία ψάχναμε μια δικαιολόγηση. Έτσι, είμαστε εγκλωβισμένοι σε ένα κυκλικό επιχείρημα.

Από τη στιγμή που, όπως ο Hume τόνισε, οι περισσότεροι συλλογισμοί μας από τα παρατηρήσιμα στα μη παρατηρήσιμα βασίζονται σε αιτιακές σχέσεις, ανέλυσε την αιτιότητα για να διερευνήσει αν μπορεί να μας δώσει μια αναγκαία σύνδεση μεταξύ διακριτών συμβάντων που θα μπορούσε να αποτελέσει τη βάση για τέτοιες συναγωγές. Το αποτέλεσμά του ήταν αρνητικό. Δεν μπορούμε να καθιερώσουμε καμιά τέτοια σύνδεση *a priori*, καθώς είναι αδύνατον να παραγάγουμε τη φύση ενός αποτελέσματος από την αιτία του· λόγου χάριν, δεν μπορούμε να παραγάγουμε από την εμφάνιση του χιονιού που πέφτει ότι θα προκληθεί μια αίσθηση κρύου και όχι ζέστης. Παρομοίως, δεν μπορούμε να παραγάγουμε τη φύση της αιτίας από το αποτέλεσμά της· λόγου χάριν, κοιτώντας ένα διαμάντι, δεν μπορούμε να παραγάγουμε ότι φτιάχτηκε υπό μεγάλη πίεση και θερμοκρασία. Όλη αυτή η γνώση βασίζεται σε παρελθούσα εμπειρία. Αν συνάγουμε ότι το μελλοντικό χιόνι θα είναι κρύο ή ότι τα μελλοντικά διαμάντια θα φτιαχτούν υπό μεγάλη πίεση και θερμοκρασία, πάλι κάνουμε συναγωγές από τα παρατηρήσιμα στοιχεία στα μη παρατηρήσιμα.

Επιπλέον, αν παρατηρήσουμε προσεκτικά περιπτώσεις στις οποίες πιστεύουμε ότι λαμβάνει χώρα μια σχέση αίτιου-αποτελέσματος, δεν μπορούμε να αντιληφτούμε καμιά αναγκαία σύνδεση μεταξύ αιτίας και αποτελέσματος ή καμιά δύναμη στην αιτία που να δημιουργεί το αποτέλεσμα. Παρατηρούμε μόνο ότι ένα συμβάν του ενός τύπου (λόγου χάριν, η πόση νερού) συμβαίνει πριν από, και γειτνιάζει με, ένα άλλο συμβάν διαφορετικού τύπου (ικανοποίηση της δίψας). Επιπρόσθετα, σημειώνουμε ότι συμβάντα αυτών των τύπων έχουν εμφανίσει μια σταθερή σύζευξη, δηλαδή όποτε ένα συμβάν του πρώτου τύπου έχει εμφανιστεί στο παρελθόν, ακολουθήθηκε από ένα συμβάν του δεύτερου τύπου. Δεν μπορούμε να ανακαλύψουμε καμιά αναγκαία σύνδεση ή αιτιακή δύναμη *a posteriori*, μπορούμε μόνο να εγκαθιδρύσουμε την προτεραιότητα, τη γειτνίαση και τη σταθερή σύζευξη μέχρι το παρόν. Αν συνάγουμε ότι αυτή η σταθερή σύζευξη θα διατηρηθεί σε μελλοντικές καταστάσεις, κάνουμε πάλι μια συναγωγή από τα

παρατηρήσιμα στα μη παρατηρήσιμα. Το να χρησιμοποιήσουμε την αιτιότητα ως βάση για τη δικαιολόγηση της συναγωγής από τα παρατηρήσιμα στα μη παρατηρήσιμα θα περιελάμβανε πάλι ένα κυκλικό επιχειρήματα.

Ο Hume καταλήγει με σκεπτικιστικό τρόπο ότι δεν μπορεί να υπάρχει ορθολογική ή λογική δικαιολόγηση των συναγωγών από τα παρατηρήσιμα στα μη παρατηρήσιμα – δηλαδή, επαγωγική ή μη αποδεικτική συναγωγή. Τέτοιες συναγωγές βασίζονται στο έθιμο και στη συνήθεια. Η φύση μάς έχει προικίσει με μια τάση να υπολογίζουμε κατά προσέγγιση τις μελλοντικές περιπτώσεις από παρελθούσες περιπτώσεις παρόμοιου είδους. Έχοντας παρατηρήσει ότι τα συμβάντα ενός είδους ακολουθούνται σε κανονική βάση από συμβάντα άλλου είδους, η εμφάνιση, στην εμπειρία μας, μιας περίπτωσης του πρώτου είδους μάς προκαλεί μια ψυχολογική προσδοκία ότι θα ακολουθήσει ένα συμβάν του δεύτερου είδους. Μια τέτοια προσδοκία δεν συνιστά μια ορθολογική δικαιολόγηση.

Παρ' όλο που ο Hume έθεσε το πρόβλημά του με όρους καθημερινών παραδειγμάτων, τα ζητήματα που ανέκυψαν αφορούν στην καρδιά ακόμη και των πιο εκλεπτυσμένων εμπειρικών επιστημών, καθώς σε όλες αυτές εμπλέκεται η συναγωγή από τα παρατηρήσιμα στα μη παρατηρήσιμα. Παρ' όλο που σύνθετες θεωρίες έχουν συχνά χρησιμοποιηθεί, το πρόβλημα του Hume δεν εξαφανίζεται. Η δύναμή του δεν περιορίζεται με κανένα τρόπο στην επαγωγή με απλή απαρίθμηση.

Οι φιλόσοφοι απάντησαν στο πρόβλημα της επαγωγής με πολλούς διαφορετικούς τρόπους. Ο Kant υιοθέτησε συνθετικές *a priori* αρχές. Πολλοί φιλόσοφοι του 20ού αιώνα το έχουν αντιμετωπίσει ως ψευδοπρόβλημα, που βασίζεται σε γλωσσική σύγχυση και χρειάζεται διάλυση παρά λύση. Ο Carnap υποστήριξε ότι η επαγωγική διαίσθηση είναι απαραίτητη. Ο Reichenbach πρότεινε μια *πραγματιστική υπεράσπιση*. Ο Goodman πρότεινε να αντικατασταθεί ο «παλαιός γρίφος» του Hume με έναν νέο γρίφο της επαγωγής που πρότεινε ο ίδιος. Ο Popper, θεωρώντας τα σκεπτικά επιχειρήματα του Hume τελεσιδικά, υιοθέτησε τον παραγωγισμό. Υποστήριξε ότι η επαγωγή δεν είναι δικαιολογημένη και, ως εκ τούτου, δεν είναι απαραίτητη. Καμιά από αυτές τις προτάσεις δεν είναι ευρέως αποδεκτή ως ορθή. Βλ. επίσης ΑΙΤΙΑΚΗ

ΣΥΝΔΕΣΗ [ΕΠΙΕΝΕΡΓΕΙΑ], ΠΑΡΑΔΟΞΟ ΤΟΥ ΜΠΛΑΣΙΝΟΥ [ΠΑΡΑΔΟΞΟ ΤΟΥ ΠΛΕ], ΧΙΟΥΜ, ΣΚΕΠΤΙΚΙΣΜΟΣ, ΟΜΟΙΟΜΟΡΦΙΑ ΤΗΣ ΦΥΣΗΣ. W.C.S./A.K.

πρόβλημα της κατάστικτης όρνιθας [problem of the speckled hen].

Πρόκειται για ένα πρόβλημα που διατυπώθηκε από τον Ryle ως αντίδραση στην ανάλυση της αντίληψης από τον Ayer η οποία βασίζεται στα αισθητηριακά δεδομένα. Η ανάλυση αυτή συνεπάγεται πως αν αντιληφθώ μια διάστικτη όρνιθα (με καλό φωτισμό, κ.ο.κ.), τούτο είναι δυνατόν επειδή προσλαμβάνω ένα κατάστικτο αισθητηριακό δεδομένο. Η ανάλυση συνεπάγεται περαιτέρω πως το αισθητηριακό δεδομένο περιλαμβάνει τον αριθμό των στιγμάτων που αντιλαμβάνομαι, καθώς παρατηρώ την όρνιθα, και πως μου είναι άμεσα προφανές πόσα ακριβώς στίγματα είναι. Επομένως, αν φαίνεται πως βλέπω πολλά στίγματα στην όρνιθα, το αισθητηριακό δεδομένο που αντιλαμβάνομαι πρέπει να περιλαμβάνει πολλά στίγματα, και πρέπει να είναι άμεσα προφανές σ' εμένα ο αριθμός των στιγμάτων που περιλαμβάνει. Ας υποθεθεί τώρα πως παρατηρώ περισσότερα από 100 στίγματα. Τότε, το δεδομένο που κατανοώ πρέπει να περιέχει περισσότερα από 100 στίγματα. Ίσως να περιλαμβάνει 132 από αυτά. Η ανάλυση τότε συνεπάγεται, παράλογα, πως θα πρέπει να είναι άμεσα προφανές σ' εμένα πως ο αριθμός των στιγμάτων είναι ακριβώς 132. Ένας από τους τρόπους αποφυγής της συνέπειας αυτής θα ήταν να αρνηθώ πως το αισθητηριακό δεδομένο μου συμπεριλαμβάνει ακριβώς 132 στίγματα, ή κάποιον άλλο μεγάλο, συγκεκριμένο αριθμό, ακριβώς επειδή θα ήταν αφύσικο να παρατηρώ τόσα πολλά στίγματα. Ένα πιθανό μειονέκτημα αυτής της προσέγγισης είναι πως δεσμεύει στον ισχυρισμό, που ορισμένοι φιλόσοφοι θεώρησαν αντιφατικό, ότι ένα αισθητηριακό δεδομένο μπορεί να περιλαμβάνει πολλά στίγματα, ακόμη και αν δεν υφίσταται ένας μεγάλος αριθμός n ο οποίος να περιλαμβάνει n στίγματα. Βλ. επίσης ΑΝΤΙΛΗΨΗ, ΔΟΡΙΣΤΙΑ [ΑΣΑΦΕΙΑ]. R.Ke. / Γ.Μ.

πρόβλημα της προσαρμογής καμπυλών [curve-fitting problem].

Το πρόβλημα του να κάνει κάποιος προβλέψεις βάσει προηγούμενων παρατηρήσεων, προσαρμόζοντας καμπύλες στα δεδομένα. Η προσαρμογή καμπυλών γίνεται σε δύο βήματα: πρώτον, επιλέγεται μια οικογένεια καμπυλών· στη συ-